

## Amikor csend van

*Beszélgetés Giya Kancheli zeneszerzővel*

– *Úgy sejtem, az Ön életében meghatározó a szerepe a földrajzi határok átlépésének. A zenében, zeneszerzői működésében is határátlépőnek tartja-e magát?*

– A zene lényege, hogy ott nincsenek határok. Bár a mai modern kommunikációs eszközök, a különféle médiumok lehetővé teszik a fizikai határok átlépését, s ezek számára már régen nincsenek országhatárok, de a világban sajnos még most is létezik a behatároltság. Sokaknak világútlevele van, másoknak pedig meg nincs, s olyanok is vannak, akiknek, valahányszor utazni szeretnének, különböző vízumokat kell beszerezniük. Én, minthogy Belgiumban élek és belga állampolgár is vagyok, az összes schengeni országba mehetek; ha azonban Londonba szeretnék utazni, akkor nekem is vízumra van szükségem. Vagy például Dubrovnikba, ahova majd innen megyek egy fesztiválra, szintén vízumot kell váltanom. Ezzel szemben a zene fizikailag teljesen szabad. A zenében nincsenek határok.

– *Milyen a csendhez való viszonya: miként kap szerepet a saját életében, és miként alkotásaiban?*

– Nagyon nagy jelentősége van számomra a csendnek, bár tisztában vagyok azzal, hogy abszolút csend nem létezik. Nagyon el tudom képzelni, hogy abszolút csend majd a túlvilágon lesz, de erről személyesen még semmit nem tudunk. Számomra igen nagy jelentősége van a csendnek már az alkotó folyamat közben is, majd pedig amikor előadják a zenémet. Egyszer a New York-i Szimfonikusokkal volt egy premierem, s Kurt Mazur megkért, hogy írjak egy rövid ajánlást az előadáshoz. A tisztelt közönségtől, aki majd a koncertre

---

A beszélgetést 2009. augusztus 22-én Varga Mátyás készítette a VI. Arcus Temporum Pannonhalmi Művészeti Fesztiválon, amelynek idei zeneszerző vendége a grúz Giya Kancheli volt.

jön, azt kértem, ha lehet, a hangos részeknél köhögjenek, a csendes részeknél pedig ne. Tegnap is, ma is el voltam varázsolva attól, hogy a pannonhalmi fesztivál közönsége milyen odaadással figyel, hallgatja a zenémet. Lehet, hogy ez valami nemzeti sajátosság, vagy rendkívül magas intelligenciára vall, de nekem nagyon ritkán volt módom ilyen közönséggel találkozni, akik ekkora figyelemmel hallgatják a zenét.

Számomra a csend többféle minőségű lehet. Van olyan csend, amelyet a jólneveltség diktál, a szokás, ugyanakkor a csendnek van olyan minősége is, amelyet „zengő csendnek” nevezek; amikor a közönség és az előadók között teljes az összhang. Az itteni koncerten ezt a csendet éreztem meg. Nemcsak a zene miatt gondolom, hogy létrejött ez a tökéletes összhang a közönség és a színpad között, hanem az előadók is kivételesek voltak. Keller Andrást azon kevés muzsikusként tartom, aki tökéletesen érti és elő is tudja adni a zenémet. Nagyon bízom benne, hogy most is megkapom ennek a csendnek az örömét. A kápolnában ugyanez az élményem volt. Mellesleg most hallottam először magyar muzsikust Bachot játszani [Csalog Gáborra utal]; egészen el vagyok ragadtatva attól, amiben az imént részem volt.

– *A pannonhalmi fesztivál műsorán is szerepel az Abii ne viderem című darab, amelynek címe azt jelenti: „Elmentem, hogy ne lássam.” Ez a darab az Ön 1991-es emigrációja után már külföldön született. Hallgatható-e ez a zene az emigráns lét értelmezéseként?*

– Tulajdonképpen abban az értelemben soha nem éreztem magam emigránsnak, mint azok, akik a totalitárius szovjet rendszerben elutaztak Grúziából, és aztán soha nem tértek vissza. Én nem ezek közül való vagyok. 1991-ben polgárháború volt Grúziában, két részre szakadt az ország, a közösség. Az *Abii ne viderem*et olyan lelkiállapotban írtam, amikor éreztem, hogy valami történni fog. Akkor csak egy évre utaztam el, mert a Berliini Művészeti Akadémián kaptam ösztöndíjat, és közben alakult ki ez az igen feszült helyzet. Valójában az történt, hogy miután lejárt ez az ösztöndíj, anyagi lehetőségem megengedte, hogy Berlinben kivárjam, amíg rendeződnek a viszonyok, s eldőlnek valamilyen irányban. Egyébként azt gondoltam, hogy mihelyt elfogy a pénzem, visszautazom Tbiliszibe. Közben azonban megkaptam Amszterdamból az első meghívást, aztán egy másik országból érkezett felkérés, s mivel ma már a honoráriumokból és a szerzői jogdíjakból meg tudok élni, anyagi helyzetem stabilizálódott. De én grúz állampolgár maradok, és egyre gyakrabban látogatok a szülővárosomba, Tbiliszibe. Ugyanakkor Antwerpenben dolgozom, nagyon jó feltételek között: csend van. Csend van!

– *Itt, Pannonhalmán, zenéjét Johann Sebastian Bach művészetével állítottuk párba. Amellett, hogy Bach nagyszerű zeneszerző, érdekelne, véleménye szerint hogyan hat az Ön zenéjére Bach „társasága”?*

– Nem nekem kellene erről ítéletet mondanom. Bach úgy hat rám, mint egy úr, mint egy császár. Október 29-én Münchenben lesz premierem, egy nagyzenekarra és vegyeskarral írt művet adunk elő,

s az ottani szervezőnek az volt az ötlete, hogy Beethoven *Kilencedik szimfóniája* előtt szólaljon meg ez a mű. Vagyis szerencsém van: itt Bach a párom, Münchenben meg Beethoven. Mikor megtudtam, azt gondoltam, talán nem véletlen, hogy így alakult.

– *Hogyan találja meg a szövegeket a műveiben szereplő vokális részekhez?*

1991-ben, amikor Berlinben éltem, és amikor elfogyott a pénzem, s vissza kellett volna költöznöm Tbiliszibe, egy barátom, Arvo Pärt megkérte az evangélikus egyház egyik vezető emberét, hogy találkozzon velem. Pár hónappal voltak akkor az evangélikusok jelentős ünnepe előtt. Arvo Pärt azért szervezte meg ezt a találkozást, hogy esetleg megbízást kaphassak tőlük. Így is történt: arra kértek, hogy az általuk javasolt hat zsoltár közül válasszak ki egyet, és erre írjak valamilyen zenét. Most már elárulhatom: a legrövidebbet választottam.

Ami meg Paul Celant és Hans Sachsot illeti (csodálatos költők mindketten): Manfred Eicher küldte nekem ezeket a verseket; ő hozta létre az ECM Recordsot Münchenben. A müncheni koncerten latin szövegeket használok majd. A *Styx* című kompozícióban, amelyet Keller András vezényelt nemrég Budapesten, grúz szövegek szerepelnek, de a szövegnek itt nincsen különösebb üzenete, lényege tulajdonképpen fonikus, tehát hangzásbeli. Hát így vagyok én a szavakkal.

– *Hogyan érzi magát az Arcus Temporum fesztiválon? Hogyan hat Önre a helyszín, mennyire elégedett a zenészekkel?*

– Csak két napot töltöttem itt, tegnap és ma hallgattam a koncerteket, de megértettem, hogy ami itt történik, az egy nagyon magas szellemi-lelki kultúra lenyomata.

(Hardy Júlia fordítása)